

Protocol Meldcode & Grensoverschrijdend gedrag voor kinderopvanglocaties van de SKPR

Inleiding

Sinds 1 juli 2013 zijn professionals die met kinderen en gezinnen werken wettelijk verplicht een meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling te hebben. Ook de beroepskrachten op onze kinderopvanglocaties binnen de SKPR zijn verplicht om de meldcode te gebruiken bij vermoedens van geweld in huiselijke kring of kindermishandeling. In de meldcode staat wie wanneer welke stappen zet bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling. Vanaf 1 januari 2019 is het daarnaast verplicht om binnen de meldcode te werken met een afwegingskader.

Naast het gebruik van de meldcode geldt er specifiek voor de kinderopvang ook een meldplicht als een medewerker verdacht wordt van een geweld- of zedendelict. Deze meldplicht houdt in dat houders van kinderopvangorganisaties verplicht zijn om te overleggen met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs bij aanwijzingen van een geweld- of zedendelict door een medewerker. Indien na dit overleg het vermoeden blijft bestaan heeft de houder ook een aangifteplicht. Ook medewerkers hebben een aangifteplicht indien het vermoeden de houder zelf betreft. Zij hebben ook de mogelijkheid om contact op te nemen met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs.

Ten slotte is het ook van belang om op een zorgvuldige manier om te gaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. In dit protocol wordt een stappenplan beschreven die beroepskrachten kunnen gebruiken wanneer er een vermoeden bestaat van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.

In dit protocol is beschreven hoe binnen de kinderopvanglocaties van de SKPR wordt omgegaan met deze drie onderdelen:

- Deel 1: De meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Deel 2: Meldplicht bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict door een medewerker;
- Deel 3: Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij kinderen onderling.

Al onze kinderopvanglocaties van de SKPR zijn verbonden aan een RVKO-school, waardoor een doorgaande lijn op deze thema's gewaarborgd wordt. Zowel de pedagogisch medewerkers van de kinderopvang als de leerkrachten van de school hebben een vast aanspreekpunt als het gaat om signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling, een geweld- of zedendelict door een medewerker of seksueel grensoverschrijdend gedrag door kinderen, namelijk de 'aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling'. Voor de locatie is dat Hij/zij is goed bekend met dit protocol.

Het protocol wordt aan het begin van het kalenderjaar waar nodig op bestuursniveau aangepast (wanneer een wetswijziging hier om vraagt) en vervolgens weer met uitleg over de wijzigingen gedeeld met alle kinderopvanglocaties.

De basis voor dit protocol is het meest actuele landelijke 'protocol kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag' van de Brancheorganisatie Kinderopvang en Boink en het eigen protocol van de SKPR dat wordt gehanteerd op alle locaties van de SKPR.

Inhoudsopgave

Deel 1:	Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling	pag. 3
Deel 2:	Meldplicht bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict door een medewerker	pag. 8
Deel 3:	Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij kinderen onderling	pag. 11
Bijlage 1:	Sociale kaart	pag. 15
Bijlage 2:	Definities	pag. 17
Bijlage 3:	Afwegingskader voor de kinderopvang	pag. 19
Bijlage 4:	Taakverdeling rondom meldcode	pag. 27
Bijlage 5:	Kinddossier	pag. 30
Bijlage 6:	Signalenlijst kindermishandeling	pag. 31
Bijlage 7:	Observatielijst	pag. 36
Bijlage 8:	In gesprek met ouders en kind	pag. 39

Deel 1: Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling

Visie

Alle kinderen hebben het recht om gezond en veilig op te groeien. Toch hebben in Nederland 119.000 kinderen te maken met kindermishandeling, waarbij de omvang in Rotterdam zelfs nog groter is.

Kinderen hebben vaak intensief contact met de pedagogisch medewerkers. Van pedagogisch medewerkers wordt verwacht dat ze signaleren, dat ze ontwikkelingen en signalen waarover ze bezorgd zijn vastleggen in een kinddossier en dat ze dit tijdig delen met de 'aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling' van de eigen locatie. Pedagogisch medewerkers, aandachtsfunctionarissen en andere beroepskrachten kunnen een betrouwbare volwassene zijn voor een kind en hem of haar steun bieden, zodat het gevoel van veiligheid van het kind vergroot wordt. De meldcode en SISA ondersteunen beroepskrachten bij het handelen na een vermoeden van kindermishandeling.

De doelstelling van de SKPR is als volgt:

'Alle kinderen die ingrijpende gebeurtenissen meemaken worden op onze kinderopvanglocaties gezien en ondersteund. Waar nodig wordt een signaal afgegeven in SISA en worden stappen uit de meldcode doorlopen.'

In **bijlage 1** is een sociale kaart te vinden die een overzicht geeft van organisaties die kunnen ondersteunen bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling in regio Rotterdam.

In **bijlage 2** zijn de definities samengevat die in de meldcode voorkomen (denk aan aandachtsfunctionaris, SISA, kindermishandeling, huiselijk geweld)

De meldcode

Bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling volgen we binnen de SKPR de stappen van de meldcode:

1. We brengen de signalen in kaart bij een vermoeden van kindermishandeling en we geven een signaal af in SISA (zie **bijlage 6** voor signalenlijst 0-4 jarigen en **bijlage 7** voor een observatielijst om signalen beter in kaart te brengen);
2. We overleggen met de collega's die met hetzelfde kind/ gezin werken en de aandachtsfunctionaris van de school (ivm met beroepsgeheim niet met derden) en nemen eventueel contact op met Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond;
3. We gaan in gesprek met de ouders/verzorgers van het kind (zie **bijlage 8** voor tips om gesprekken te voeren met ouders en kinderen);
4. We maken een inschatting van het risico, de aard en de ernst van het geweld;
5. We nemen twee besluiten:
 - I. Is melden bij Veilig Thuis noodzakelijk?
 - II. Is zelf hulp bieden of organiseren ook (in voldoende mate) mogelijk?

Bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling worden de signalen/ afspraken en ondernomen stappen opgenomen in een dossier. Zie **bijlage 5** wat wordt vastgelegd in het dossier. Dit kinddossier is digitaal goed vergrendeld en wordt beheerd door de aandachtsfunctionaris.

De vijf stappen van de meldcode zijn nader uitgewerkt voor de SKPR en te vinden in het schema op **pagina 7**.

Aanpassing per 1 januari 2019

De wettelijk verplichte meldcode is per 1 januari 2019 aangepast: het is een professionele norm geworden om een melding te doen bij Veilig Thuis als er vermoedens zijn van ernstig huiselijk geweld of ernstige kindermishandeling, oftewel acute of structurele onveiligheid.

De stappen van de meldcode zijn gelijk gebleven, met uitzondering van stap 4 en 5. Als hulpmiddel om te komen tot het besluit om te melden is het verplicht om een afwegingskader te gebruiken in deze stappen. In dit afwegingskader staan vijf afwegingsvragen die de beroepskracht helpen bepalen of een melding bij Veilig Thuis noodzakelijk is. In stap 5 van de meldcode is het onderscheid vervallen tussen hulp verlenen óf melden en worden er twee losse besluiten genomen: is melden noodzakelijk en is hulp bieden of organiseren ook (in voldoende mate) mogelijk? Hulp bieden is mogelijk als de professional in staat is om effectieve/passende hulp te bieden of organiseren, de betrokkenen meewerken aan de geboden of georganiseerde hulp en als de hulp leidt tot duurzame veiligheid.

Door de aanpassing van de meldcode komen signalen en vermoedens van ernstig huiselijk geweld of kindermishandeling eerder en vaker in beeld bij Veilig Thuis, ook wanneer professionals zelf hulp kunnen bieden of organiseren. Een melding doen betekent niet dat de professional de hulpverlening overdraagt, maar dat er samen met Veilig Thuis wordt gewerkt aan veiligheid voor het slachtoffer.

Zie **bijlage 3** voor meer informatie over het afwegingskader en de vijf afwegingsvragen.

Na de melding

Een melding is geen eindpunt. Als de kinderopvangorganisatie een melding doet bespreekt de beroepskracht/aandachtsfunctionaris in zijn contact met Veilig Thuis ook wat hij/zij zelf, na de melding (binnen de grenzen van zijn gebruikelijke taakuitoefening) kan doen om het kind of de gezinsleden te beschermen en te ondersteunen. De betrokkenheid van de beroepskracht bij het kind en ouders en mogelijke gezinsleden houdt niet op na de melding. Er wordt verwacht dat de beroepskracht, naar de mate van zijn mogelijkheden, het kind blijft ondersteunen en beschermen. Uiteraard gebeurt dit in overleg met Veilig Thuis om zo tot een gemeenschappelijke aanpak te komen.

Veilig Thuis houdt degene die de melding heeft gedaan op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet.

Wanneer er sprake is van (een vermoeden van) kindermishandeling in de thuissituatie van één van de kinderen van de kinderopvangorganisatie kan dit ook impact hebben op de (andere) beroepskrachten en andere kinderen. Het is belangrijk dat de betreffende kinderopvangorganisatie hier aandacht aan besteedt, bijvoorbeeld in teamoverleggen of tijdens intervisie.

Interne evaluatie

Het is belangrijk dat de toepassing van de meldcode systematisch wordt geëvalueerd. Dit kan de aandachtsfunctionaris, leidinggevende en/of directie op zich nemen. Aangeraden wordt dat de uitvoering van de evaluatie door een ander wordt gedaan dan degene die zelf actief binnen het proces is geweest. Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht.

Het is belangrijk dat de kinderopvanglocatie alles goed registreert. Alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen dienen schriftelijk te worden vastgelegd (zie ook **bijlage 5** rondom kinddossier).

Het is van belang dat directies op een centraal punt geanonimiseerd bijhouden hoe vaak de meldcode wordt opgestart. Zo wordt in kaart gebracht hoe vaak vermoedens van kindermishandeling binnen de gehele kinderopvanglocatie voorkomen en op welke wijze daarmee wordt omgegaan.

Meldcode bij schadelijke traditionele praktijken

De vijf stappen van de meldcode gelden ook bij vermoedens van schadelijke traditionele praktijken. Wel gelden er dan specifieke aandachtspunten bij het volgen van de stappen van de meldcode:

- Raadpleeg altijd een deskundige;
- Bij acute bedreiging van de veiligheid worden de stappen versneld. Niet ingrijpen kan leiden tot moeilijk of niet omkeerbare situaties. Neem direct contact op met een aandachtsfunctionaris schadelijke traditionele praktijken bij de politie;
- Voer het gesprek met de ouders pas in stap 5, wanneer de situaties en de risico's van een dergelijk gesprek zijn geïnventariseerd. Voer in ieder geval nooit een gesprek zonder voorafgaand overleg met een deskundige.

Meldrecht in relatie tot beroepsgeheim

De regels voor het verbreken van het beroepsgeheim gelden voor alle situaties waarin een kind zich in een ernstige situatie bevindt. Bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld is dit in een meldrecht vastgelegd in de 'Wet maatschappelijke ondersteuning' (art. 5.2.6 Wmo). Dit biedt iedere beroepskracht met een beroepsgeheim of een andere zwijgplicht het recht om een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld bij Veilig Thuis te melden. Ook als zijn cliënt, patiënt of leerling daar geen toestemming voor geeft. Daarnaast biedt het meldrecht beroepskrachten de mogelijkheid om informatie over een cliënt, patiënt of leerling te verstrekken als Veilig Thuis daarbij in een onderzoek naar vraagt.

Verder is het van belang dat de aanwezigheid van voldoende relevante feiten of signalen en zorgvuldige verzameling van deze feiten en signalen aantoonbaar is, en dat er een zorgvuldige en concrete afweging van belangen is geweest. Alle stappen van de meldcode zijn zorgvuldig doorlopen, en de gesprekken met de betrokkene(n) zijn gevoerd.

Verantwoordelijkheden

In **bijlage 4** is beschreven wie welke verantwoordelijkheden heeft binnen de kinderopvanglocaties als het gaat om de meldcode: aandachtsfunctionarissen, pedagogisch medewerkers, de direct leidinggevende op de locatie en de centrale contactpersoon op het bestuursbureau.

DE STAPPEN VAN DE MELDCODE HUISELIJK GEWELD EN KINDERMISHANDELING IN SCHEMA

	Onderdeel	Wat	Wie	Wanneer
Stap 1: SIGNALEREN	Signaleren	Toepassen signaleringsinstrument kinderen (feitelijk signaleren, zie bijlage 4)	Pedagogisch medewerker/ AF*/(V)SMW-er**	Dagelijks
		Risicosignalen kind/ouders inventariseren	Pedagogisch medewerker/ AF / (V)SMW-er	Dagelijks
	Rapporteren	Signalen van vermoedens kindermishandeling / huiselijk geweld in het kinddossier beschrijven	Pedagogisch medewerker /AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
	Signaal SISA	Signaleren in SISA bij risicosignalen (let op: meldrecht)	AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
		SISA signaal toetsen op andere betrokken partijen ☐ meenemen in overleg	AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
Stap 2: OVERLEGGEN	Consultatie	Risicosignalen bespreken in geïnitieerd overleg nav signalen. Overleg wordt geïnitieerd door persoon die signaleert overleg	Pedagogisch medewerker/ AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
		Eventueel (anoniem) consulteren bij Veilig Thuis	AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
	Rapporteren	Resultaat overleg in kinddossier beschrijven	AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
Stap 3: GESPREK	Gesprek ouders / verzorgers	Bepalen wie gesprek voert	AF in overleg met directie	Bij risicosignalen
		Voeren van gesprek	Directie/ AF /pedagogisch medewerker/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
	Rapporteren	Bevindingen gesprek in kinddossier beschrijven	AF/(V)SMW-er	Bij risicosignalen
Stap 4: WEGING VAN	Taxeren	Risicotaxatie toepassen met informatie uit gesprek ouders en consultatie Veilig Thuis	AF/(V)SMW-er i.o.m. pedagogisch medewerker	Bij bevestiging signalen
	Rapporteren	Argumentatie en indicatoren taxatie en keuze vastleggen in kinddossier	AF	Na taxatie
Stap 5-I: MELDEN	Melden	Melding Veilig Thuis	AF/(V)SMW-er /Directie	Na keuze taxatie
	Informereren	Ouders informeren over melding	Directie	Na keuze taxatie
		Controleren op vervolgstap Veilig Thuis	AF/(V)SMW-er	Na melding
	Rapporteren	Melding, afspraken met Veilig Thuis en reactie ouders vastleggen in kinddossier	AF/(V)SMW-er	Na melding
	Brief	Brief naar ouders omtrent melding Veilig Thuis	Directie	Na melding
Rapporteren	Argumenten melding zonder toestemming of medewerking van ouders vastleggen in kinddossier	AF/(V)SMW-er	Na melding	
Stap 5-II: HULP INZETTEN	Hulp inzetten	Uitkomsten taxatie bespreken in overleg	AF/(V)SMW-er	Bij hulp inzetten
		Bepalen welke route wordt gevolgd	AF/(V)SMW-er	Bij hulp inzetten
	Rapporteren	De gemaakte afspraken met vervolg CJG/(V)SMW of anderen vastleggen in kinddossier	AF/(V)SMW-er	Bij hulp inzetten
	Informereren en betrekken	Ouders informeren over en betrekken bij de gemaakte afspraken en uitkomsten taxatie	Directie in samenspraak met AF/(V)SMW-er	Bij hulp inzetten
VOLGEN	Monitoren	Monitoren op vervolg	AF/(V)SMW-er	Na melding / hulp inzetten
	Evalueren	Afgeronde trajecten doornemen met ouders	AF/SMW-er/Directie	Bij einde traject

* aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling

** voorschools maatschappelijk werker

Voorwaarden

Er moet aan de volgende voorwaarden voldaan zijn om de meldcode binnen de SKPR goed uit te kunnen voeren:

- Medewerkers binnen de SKPR kennen de stappen van de meldcode en werken volgens deze stappen;
- Pedagogisch medewerkers binnen de SKPR kunnen signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling herkennen en feitelijk vastleggen in het een kinddossier (zie **bijlage 5** voor de gegevens die vastgelegd kunnen worden). Dit vraagt om bepaalde competenties, zoals kunnen observeren, veranderingen in gedrag waarnemen, gespreksvaardigheden en kennis van de ontwikkeling van kinderen;
- Het aanbod van deskundigheidsbevordering is afgestemd op de verschillende functies en taken van de medewerkers binnen de SKPR;
- De aandachtsfunctionarissen voeren de verschillende taken uit: profileren, informeren en adviseren, motiveren, organiseren, advies vragen en melden, ondersteunen en toezien, vastleggen en documenteren, borgen en evalueren (zie **bijlage 4**);
- Steun vanuit directies: aandachtsfunctionarissen op school hebben tijd en ruimte nodig om hun taken uit te kunnen voeren;
- Steun vanuit bovenscholse directeuren: toezien op de borging van het werken met de meldcode en SISA op de kinderopvanglocaties en scholen en locaties die in gebreke blijven hierop aanspreken;
- Nieuwe medewerkers op school voorlichten en inwerken in het werken met de meldcode.

Borging

Er zijn verschillende punten die bijdragen aan de borging van de meldcode in alle kinderopvanglocaties van de SKPR:

- Ieder schooljaar wordt een plan van aanpak opgesteld, waarin activiteiten en maatregelen worden beschreven die binnen alle kinderopvanglocaties worden uitgevoerd. Op die manier geven we het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling en het gebruik van de meldcode en SISA blijvend aandacht. Zie 'Plan van aanpak Meldcode & Grensoverschrijdend gedrag voor kinderopvanglocaties van de SKPR 2019-2020' voor meer informatie.
- Centraal contactpersoon: een medewerker op het bestuursbureau heeft het signaleren van kindermishandeling en het gebruik van meldcode en SISA in portefeuille. Zie **bijlage 4** voor de taken van de centrale contactpersoon. Contactgegevens: Mirl Witte-Both (mirl.both@rvko.nl – 010-4537540). Rondom het onderdeel peuters wordt zij ondersteund door de pedagogisch beleidsmedewerker/coach: Marieke Saaf (marieke.saaf@rvko.nl – 06-83255296)
- Het gebruik van de meldcode opnemen in de interne kwaliteitscyclus.
- Jaarlijkse evaluatie van het protocol 'Meldcode & Grensoverschrijdend gedrag' binnen de SKPR.

Deel 2: Meldplicht bij vermoeden van geweld- of zedendelict door medewerker

Sinds juli 2013 geldt er een meldplicht in de kinderopvang wanneer er aanwijzingen bestaan van een geweld- of zedendelict tegen een kind door een medewerker. Deze meldplicht houdt in dat de schooldirecteur dit moet melden bij de [vertrouwensinspecteur](#) van de Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwensinspecteur overlegt met de houder of er aangifte moet worden gedaan bij de politie. Zo ja, dan onderzoekt de politie of de werknemer het misdrijf heeft gepleegd.

Medewerkers moeten bij aanwijzingen van een geweld- of zedendelict tegen een kind door een collega contact opnemen met hun schooldirecteur, werkgever. Vermoedt de medewerker dat de houder zich hier schuldig aan maakt, dan moet de medewerker aangifte doen bij de politie. Ouders kunnen met aanwijzingen van geweld tegen een kind ook contact opnemen met de vertrouwensinspecteur.

Het is aan de houder om te regelen of de houder zelf in contact treedt met de vertrouwensinspecteur of dat een leidinggevende (bijvoorbeeld een locatiemanager of directeur) dat namens hem/haar doet. Daar waar 'houder' in het stappenplan staat, kan daarom ook de gedelegeerde persoon worden gelezen.

Melding door een medewerker over de houder zelf

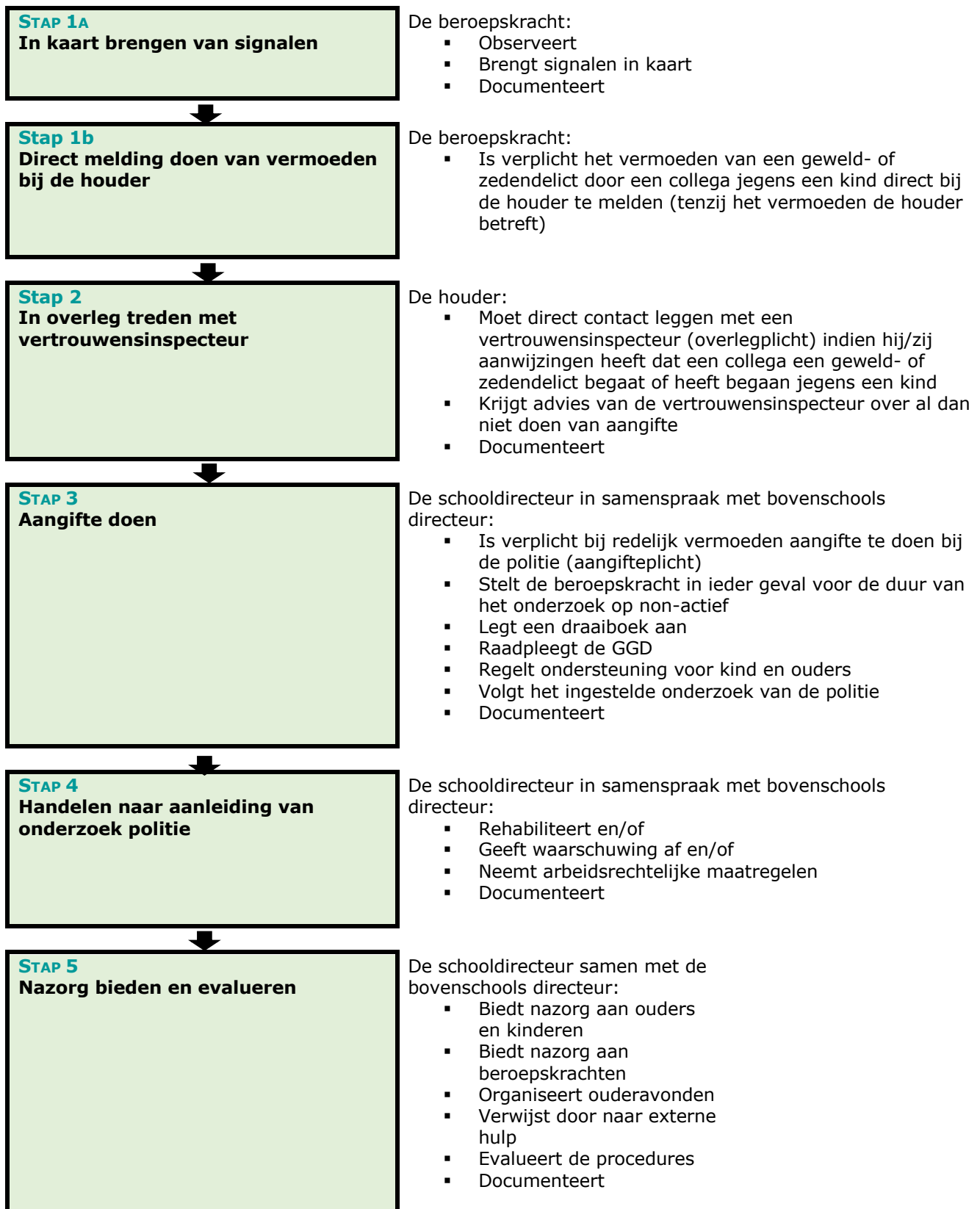
Indien de medewerker aanwijzingen heeft dat de houder zelf een geweld- of zedendelict begaat (of heeft begaan) en een kind hiervan het slachtoffer is, dan is de medewerker verplicht tot het doen van aangifte bij de politie. Hij/zij kan hierover in overleg treden met de vertrouwensinspecteur. De vertrouwensinspecteur kan de medewerker begeleiden bij het doen van aangifte.

Melding door een ouder over een medewerker of leidinggevende

Indien een ouder aanwijzingen heeft dat een medewerker of leidinggevende een geweld- of zedendelict begaat (of heeft begaan) en een kind hiervan het slachtoffer is, dan kan de ouder contact opnemen met de vertrouwensinspecteur. Daarnaast heeft de ouder de (reguliere) rechtsplicht om bij een redelijk vermoeden van een strafbaar feit aangifte te doen bij de politie. De vertrouwensinspecteur zal de ouder adviseren om contact op te nemen met een leidinggevende van de kinderopvanginstelling. Betreft het de leidinggevende dan is het advies om contact op te nemen met de houder. Zodra de kinderopvangorganisatie door de ouder is geïnformeerd, ontstaat voor hem/haar de meldplicht.

Stappenplan bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict door een medewerker

Voor een toelichting van onderstaande stappen verwijzen we naar het landelijke protocol 'kinder mishandeling en grensoverschrijdend gedrag' voor de kinderopvang.

Preventieve maatregelen

Vanuit de Wet Kinderopvang is het een vereiste voor de kinderopvang dat het risico op grensoverschrijdend gedrag door beroepskrachten, beroepskrachten in opleiding, stagiairs, vrijwilligers en overige aanwezige volwassenen zoveel mogelijk beperkt wordt. De organisatie kan verschillende preventieve maatregelen nemen die het risico op grensoverschrijdend gedrag van een beroepskracht kunnen verminderen. Voor een uitgebreidere toelichting van onderstaande maatregelen verwijzen we naar het landelijke protocol 'kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag' voor de kinderopvang:

- Scholing;
- Screening personeel;
- Transparant werken;
- Open cultuur.

Deel 3: Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Seksualiteit is een wezenlijk onderdeel van de ontwikkeling van jeugdigen naar volwassenheid. Binnen de kinderopvangorganisatie verdienen thema's als intimiteit en seksualiteit professionele aandacht. Door op een goede manier aandacht te besteden aan het onderwerp seksualiteit kan de kinderopvangorganisatie niet alleen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, maar ook bijdragen aan het voorkómen van grensoverschrijdende seksuele incidenten.

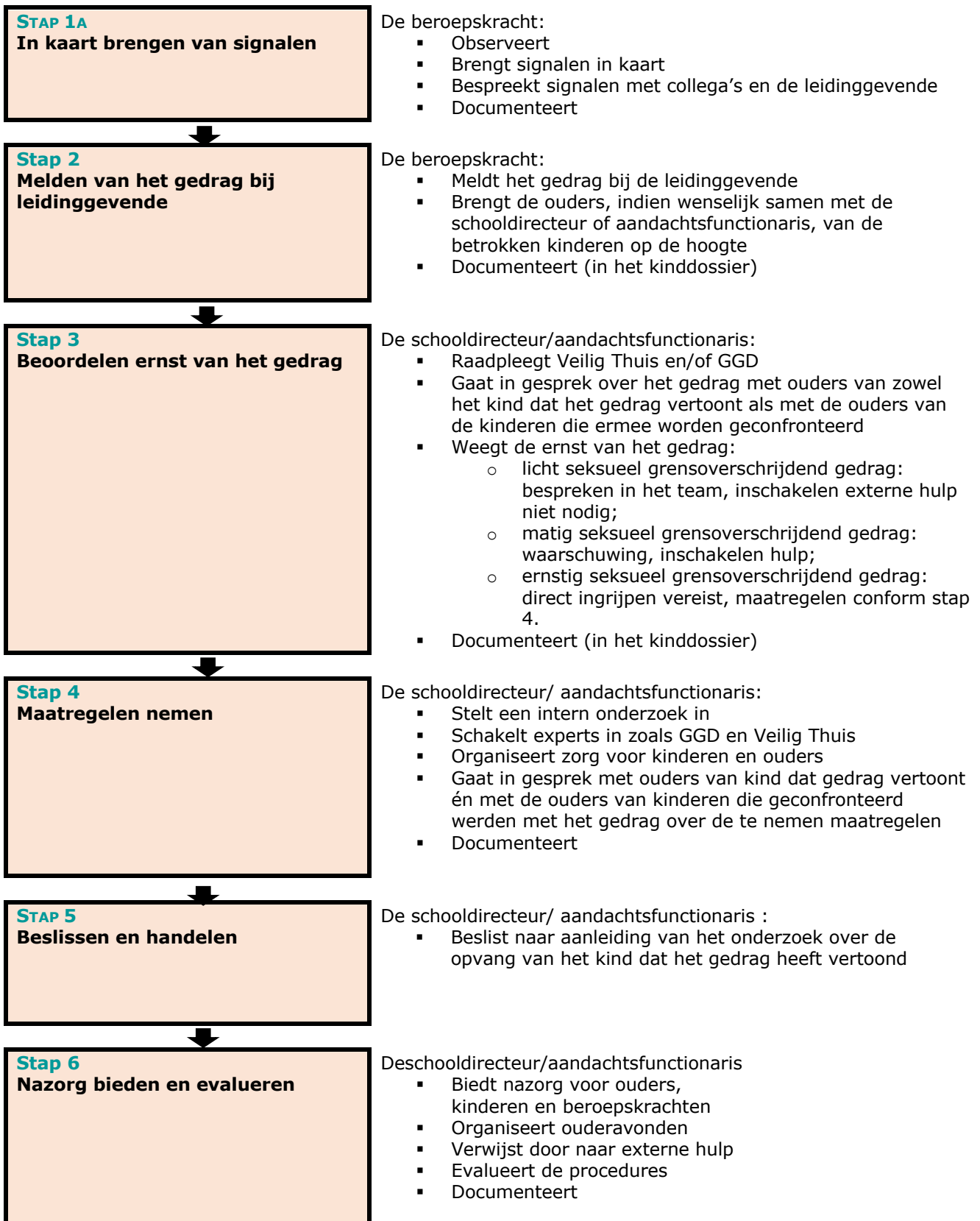
Kinderen die naar de kinderopvang gaan, moeten in de eerste plaats fysiek veilig zijn en zich ook zo voelen, ook op het gebied van seksualiteit. Daarnaast hebben zij, afhankelijk van hun leeftijd en situatie, ondersteuning nodig bij hun ontwikkeling op het gebied van intimiteit en seksualiteit. Wat door kinderen én beroepskrachten 'normaal' wordt gevonden op het gebied van seksualiteit is steeds aan verandering onderhevig. Veel meer dan vroeger speelt de beeldvorming in de media daarbij een rol.

Binnen de kinderopvangorganisatie is het belangrijk dat beroepskrachten de kennis hebben en over vaardigheden beschikken om kinderen in hun ontwikkeling te begeleiden en daarmee ook in hun seksuele ontwikkeling.

Beroepskrachten vinden het vaak lastig jonge kinderen pedagogisch te begeleiden bij hun seksuele ontwikkeling. Hoe maak je het thema bespreekbaar en hoe voorkom je seksueel grensoverschrijdend gedrag? En, wat moeten beroepskrachten doen én laten bij vermoedens van seksueel grensoverschrijdend gedrag op de groep? Als beroepskrachten weten welke factoren binnen de groep seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, kunnen ze hierop inspelen om ongewenst gedrag te voorkomen.

Stappen bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Voor een toelichting van onderstaande stappen verwijzen we naar het landelijke protocol 'kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag' voor de kinderopvang.

Seksuele ontwikkeling van kinderen en grensoverschrijdend gedrag

Ieder kind maakt in zijn algemene ontwikkeling een seksuele ontwikkeling door. In zijn eigen tempo, wanneer hij daar aan toe is, verkent hij zijn eigen lichaam en dat van anderen. Baby's hebben intimiteit en liefdevolle aanraking nodig voor een gezonde ontwikkeling. Zij zijn heel zintuiglijk ingesteld. Huidcontact is belangrijk. Zo ontdekken zij hun lichaam. Naarmate ze ouder worden ontdekken ze verschillen tussen zichzelf en anderen en worden zij nieuwsgierig naar andere kinderen. Bij het verkennen van hun lichaam kunnen ook lustgevoelens ontstaan. Dit is een normaal onderdeel van de ontwikkeling. Peuters kunnen vanuit hun nieuwsgierigheid vragen stellen over thema's als waar baby's vandaan komen en doen onschuldige seksuele spelletjes zoals doktertje spelen. Dit hoort allemaal bij de seksuele ontwikkeling. Vaak is het voor volwassenen een meer beladen onderwerp dan voor kinderen. Het is dus van belang dat de opvoeder vanuit een 'kinderbril' het gedrag van het kind bekijkt. Hoort het bij de ontwikkeling en leeftijdsfase of niet?

Als twee kinderen samen spelen, is het van belang te kijken of het spel met wederzijdse instemming plaatsvindt. Ook is het belangrijk dat de kinderen in min of meer dezelfde fase zitten. Als er een groot leeftijdsverschil is tussen kinderen, zitten ze in verschillende ontwikkelingsfasen en hebben dus ook andere behoeftes.

Seksueel gedrag van kinderen wordt over het algemeen geaccepteerd binnen bepaalde grenzen. Maar die grenzen kunnen voor een ieder anders liggen. Dat is afhankelijk van de eigen waarden en normen van de beroepskracht, de waarden en normen van de kinderopvangorganisatie en/of de waarden en normen van de ouders. Het is belangrijk dat de beroepskrachten binnen de kinderopvangorganisatie hierover met elkaar in gesprek gaan en blijven.

Terminologie en definitie

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om seksueel gerichte aandacht tot uiting komend in non-verbaal, verbaal of fysiek gedrag, dat zowel opzettelijk als niet opzettelijk kan zijn. De gedragingen worden door het kind dat ze ondergaat, als ongewenst ervaren. Meestal is er sprake van machtsongelijkheid tussen de kinderen. Degene die het ondergaat bepaalt of het gedrag ongewenst is. Dit kan van kind tot kind verschillend zijn. Bij seksuele intimidatie is er sprake van gedrag dat gekenmerkt wordt door eenzijdigheid, ongewenstheid of dwang.

Wanneer is seksueel gedrag grensoverschrijdend?

Bij het signaleren van grensoverschrijdend seksueel gedrag is het belangrijk dat de beroepskracht vertrouwt op zijn intuïtie, op zijn gevoel: wat is dit raar/wat is er met dit kind aan de hand? Het is belangrijk het kind zorgvuldig te observeren en na te gaan: waarom vind ik dit, wat zie ik nog meer bij dit kind? Een volgende essentiële stap is het bespreken van deze signalen met een collega, leidinggevende of aandachtsfunctionaris.

Ondanks het feit dat seksuele spelletjes of het verkennen van het lichaam door kinderen bij kinderen bij de gewone seksuele ontwikkeling horen, zijn er ook grenzen bij (seksueel getinte) spelletjes tussen kinderen onderling. Voor alle leeftijden geldt dat alle lichamelijke spelletjes waarbij kinderen elkaar pijn doen, te ver gaan.

Er zijn meerdere criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel gedrag grensoverschrijdend is. Als aan één van deze criteria **niet** voldaan is, is er mogelijk sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze criteria zijn:

1. **Criterion 1 toestemming:** om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moeten beide partijen daar toestemming voor hebben gegeven. Maar om toestemming te kunnen geven, moet men oud, wijs of geïnformeerd genoeg zijn om in te kunnen schatten:
 - Wat er precies gaat of kan gebeuren
 - Wat de consequenties kunnen zijn
 - Of het gebruikelijk is binnen een bepaalde groep of in de gegeven situatie.Toestemmen houdt bovendien meer in dan ja-knikken op een simpel verzoek en mag niet verward worden met geen verzet plegen.
2. **Criterion 2 vrijwilligheid:** een gezond seksueel contact gebeurt altijd op vrijwillige basis. Er mag geen sprake zijn van dwang, geweld, manipulatie, dreiging of groepsdruk.
3. **Criterion 3 gelijkwaardigheid:** om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moet er een gelijkwaardige relatie bestaan tussen de betrokkenen. Dit betekent dat er een zeker evenwicht moet zijn tussen beide partijen op het gebied van onder meer leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, levenservaring, ontwikkelingsniveau en status.

Andere criteria: ontwikkeling, context en zelfrespect

Er zijn nog enkele andere criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel (getint) gedrag grensoverschrijdend is. Zo is er bijvoorbeeld sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag als het seksueel gedrag niet aangepast is aan de context of als het gedrag van weinig zelfrespect getuigt. Voorbeelden: een kind dat in het openbaar zijn penis toont of masturbeert. Daarnaast is er de vraag of het gedrag aangepast is aan de leeftijd of de ontwikkelingsfase. Is dat niet het geval, dan is er sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Preventie

Vanuit de Wet Kinderopvang is het een vereiste voor kinderopvang dat het risico op grensoverschrijdend gedrag door kinderen zoveel mogelijk beperkt wordt. Kinderopvangorganisaties kunnen preventieve maatregelen nemen die seksueel grensoverschrijdend gedrag kunnen verminderen. Het is belangrijk een pedagogische visie op seksualiteit te ontwikkelen. Voor een uitgebreidere toelichting van onderstaande maatregelen verwijzen we naar het landelijke protocol '*kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag*' voor de kinderopvang.

- Deskundigheid op het gebied van seksualiteit en de ontwikkeling van kinderen;
- Inzicht in risicofactoren;
- Hanteren van gedragsregels;
- Aandacht voor communicatie van kinderen;
- Afspraken over internetgebruik.

Bijlage 1: Sociale kaart Regio Rotterdam

Gele vlakken in te vullen per locatie. Gegevens gecontroleerd op.....

Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond (VTRR)

Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond is er voor advies, voor het aannemen en beoordelen van meldingen, voor het zelf plegen van interventies, het doen van onderzoek en/of zorgen dat er hulpverlening wordt ingezet rond huiselijk geweld of kindermishandeling. Veilig Thuis Rotterdam Rijnmond werkt in vier gebieden: Noord, Oost, Zuid en Zuid-West.

Paul Krugerstraat 181
3072 GJ Rotterdam
Algemeen tel: 0800-2000 (gratis, dag en nacht)
E-mail: info@veiligthuisrr.nl
Website: www.veiligthuisrr.nl

Gebied van de locatie:
Noord / Oost / Zuid / Zuid-West

Naam manager:

Naam contactpersoon:

SISA (Stadsregionaal Instrument Sluitende Aanpak)

SISA is een computersysteem waarin professionals kunnen signaleren dat zij betrokken zijn bij een kind/jongere van 0 tot 23 jaar. Op deze manier kunnen professionals met elkaar afstemmen om de best mogelijke begeleiding te bieden.

Halvemaanpassage 90
3011 PL Rotterdam
Tel: 010 – 498 24 72
E-mail: infosisa@rotterdam.nl
Website: www.sisa.rotterdam.nl

Contactpersoon RVKO/SKPR:
Doreen Oosterman (Relatiemanager SISA)
tw.oosterman@rotterdam.nl
06-53600212

GGD Rotterdam Rijnmond

GGD Rotterdam-Rijnmond bevordert en beschermt de gezondheid van de inwoners in de regio.

Hoofdvesting GGD Rotterdam-Rijnmond
Schiedamsedijk 95
3011 EN Rotterdam
Tel: 010 - 433 99 66 (algemeen nummer)
Website: www.ggdrotterdamrijnmond.nl

*Voor vragen bel met het
algemene nummer van de GGD
om door verbonden te worden
naar juiste afdeling*

Raad voor de Kinderbescherming (RvdK)

De Raad voor de Kinderbescherming is een landelijke organisatie die regionaal werkt. Maakt u zich zorgen om een kind? Dan kunt u een melding doen bij Veilig Thuis. Bij een spoedsituatie kunt u rechtstreeks contact opnemen met een locatie van de RvdK.

Lijnbaan 109
3012 EN Rotterdam
Postbus 1983
3000 BZ Rotterdam
Tel.: 010 – 4 43 11 00
E-Mail: rotterdam@rvdk.minvenj.nl
Website: www.kinderbescherming.nl

Naam contactpersoon:

Politie

Tel: 0900-8844 (geen spoed)

Naam wijkagent:

Jeugdbescherming Rotterdam-Rijnmond

Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond werkt samen met ouders en het netwerk van het gezin aan een veilige opvoedsituatie, totdat de ouders de zorg weer volledig kunnen overnemen.

Dynamostraat 16

3083 AK Rotterdam

Tel: 010 – 233 00 00

E-mail: info@jbrr.nl

Website: www.jeugdbeschermingrotterdamrijnmond.nl

Naam contactpersoon:

Centrum voor jeugd en gezin Rijnmond (CJG)

CJG Rijnmond biedt preventieve jeugdgezondheidszorg en maakt zich sterk om een integraal zorgaanbod in de wijken te kunnen aanbieden voor alle leeftijden. Daarbij werken ze samen met professionals in de jeugdketen.

Westblaak 171

3012 KJ Rotterdam

E-mail: info@cjgrijnmond.nl

Website: www.cjgrijnmond.nl

Naam contactpersoon:

Bijlage 2: definities

Aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling

De aandachtsfunctionaris is een professional die extra deskundigheid heeft op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling, die het thema terugkerend onder de aandacht brengt bij het team en als klankbord en ondersteuner fungeert voor collega's. Hij of zij heeft een coördinerende rol bij de uitvoering van de stappen van de meldcode als er een vermoeden is van huiselijk geweld of kindermishandeling. Alle kinderopvanglocaties van SKPR hebben minimaal één aandachtsfunctionaris, vaak is dit de intern begeleider van de school. Zie [bijlage 2](#) voor de taken van de aandachtsfunctionaris.

SISA

Iedere gemeente in Nederland is aangesloten op een verwijsindex. Alle verwijsindexen zijn aan elkaar verbonden via de landelijke verwijsindex (MULTIsignaal). SISA is de regionale verwijsindex voor Rotterdam en 13 omliggende gemeenten. SISA is het Samenwerkings Instrument Sluitende Aanpak maar staat ook voor Signaleren en Samenwerken. Het is een (computer)systeem dat inzichtelijk maakt welke professionals betrokken zijn rondom een jeugdige van 0 tot 23 jaar of zijn of haar gezinssysteem. Het is belangrijk dat alle betrokken organisaties dit vroegtijdig van elkaar weten en zo sneller kunnen schakelen en samenwerken. Binnen de regio Rotterdam is afgesproken dat alle organisaties die met kinderen (of volwassenen met kinderen) werken aangesloten zijn op SISA en hun betrokkenheid vroegtijdig signaleren in SISA.

Voor het afgeven van signaal in de verwijsindex geldt een wettelijk meldrecht. Dit meldrecht houdt in dat géén toestemming vereist is voor het afgeven van een signaal in de verwijsindex, wél moeten ouders of verzorgers vooraf geïnformeerd worden over het afgeven van een signaal in de verwijsindex. Als ouders of verzorgers niet (tijdig) geïnformeerd kunnen worden over het signaal in SISA moet dit zorgvuldig worden vastgelegd in het kindvolgsysteem.

Huiselijk geweld

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke- of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Met huiselijke kring wordt een (ex-)partner, gezinslid, familielid of huisvriend bedoeld. Huisvrienden zijn personen die een vriendschappelijke band onderhouden met het slachtoffer of iemand uit de onmiddellijke omgeving van het slachtoffer en het slachtoffer in de huiselijke sfeer ontmoeten. Er is altijd sprake van een machtsverschil tussen dader en slachtoffer. Bij huiselijk geweld kan het gaan om lichamelijk, psychisch, financieel of seksueel geweld.

Kindermishandeling

De officiële definitie van kindermishandeling is vastgelegd in de Jeugdwet:

'Elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.'

Kindermishandeling komt voor in verschillende vormen. In gezinnen waarin één of meer kinderen worden mishandeld, komen vaak verschillende vormen van mishandeling tegelijk voor. Bij elke vorm van kindermishandeling varieert de ernst van licht tot zeer ernstig. De duur en frequentie van het geweld bepalen mede de ernst van de mishandeling. Het gaat om de volgende vormen van kindermishandeling:

- **Lichamelijke mishandeling:** alle vormen van lichamelijk geweld tegen het kind, zoals slaan, schoppen, bijten, knijpen, krabben, het toebrengen van brandwonden of het kind laten vallen. Bijzondere vormen zijn het shakenbabysyndroom, Münchhausen-by-proxysyndroom en meisjesbesnijdenis.
- **Lichamelijke verwaarlozing:** ouders of opvoeders komen gedurende langere tijd onvoldoende tegemoet aan de lichamelijke basisbehoeften van het kind.
- **Psychische mishandeling:** ouders of andere opvoeders stralen met hun houding en hun gedrag afwijzing en vijandigheid uit tegenover het kind. Ze schelden het kind regelmatig uit of maken het kind opzettelijk bang.
- **Psychische verwaarlozing:** ouders of opvoeders schieten doorlopend tekort in het geven van positieve aandacht aan het kind. Daarmee negeren ze structureel de basale behoeften van het kind aan liefde, warmte, geborgenheid en steun.
- **Seksueel misbruik:** alle seksuele aanrakingen die een volwassene een kind opdringt. Door het lichamelijke of relationele overwicht, de emotionele druk, of door dwang en geweld van de volwassene kan het kind die aanrakingen niet weigeren.
- **Getuige van huiselijk geweld:** kinderen die getuige zijn van geweld in het gezin zien of horen conflicten tussen hun ouders of worden geconfronteerd met de gevolgen, bijvoorbeeld verwondingen bij de ouder of het moeten vluchten van een ouder.
- **Vechtscheiding:** we spreken van vechtscheiding wanneer een echtscheiding gepaard gaat met veel ruzies, waarbij negatieve gevoelens ten aanzien van de ex-partner uitgesproken worden naar de kinderen en er bewuste acties plaatsvinden met de bedoeling de andere partner schade toe te brengen.

Schadelijke traditionele praktijken

Schadelijke traditionele praktijken is een verzamelterm voor vormen van onderdrukking en geweld tegen kinderen (vooral meisjes) en vrouwen die voortkomen uit traditie, cultuur, religie of bijgeloof. Het gaat hierbij om vrouwelijke genitale verminking (meisjes- of vrouwenbesnijdenis), kindhuwelijken, huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap, gedwongen achterlating, verborgen vrouwen en eengerelateerd geweld.

Bijlage 3: Afwegingskader voor de kinderopvang

Onderstaand figuur toont de vijf stappen uit de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Ter ondersteuning van de beslissingen is in stappen 4 en 5 een afwegingskader toegevoegd. Er is een 'basisdocument afwegingskader' beschikbaar voor alle beroepsgroepen. Het onderliggende afwegingskader is de uitwerking voor de kinderopvang.

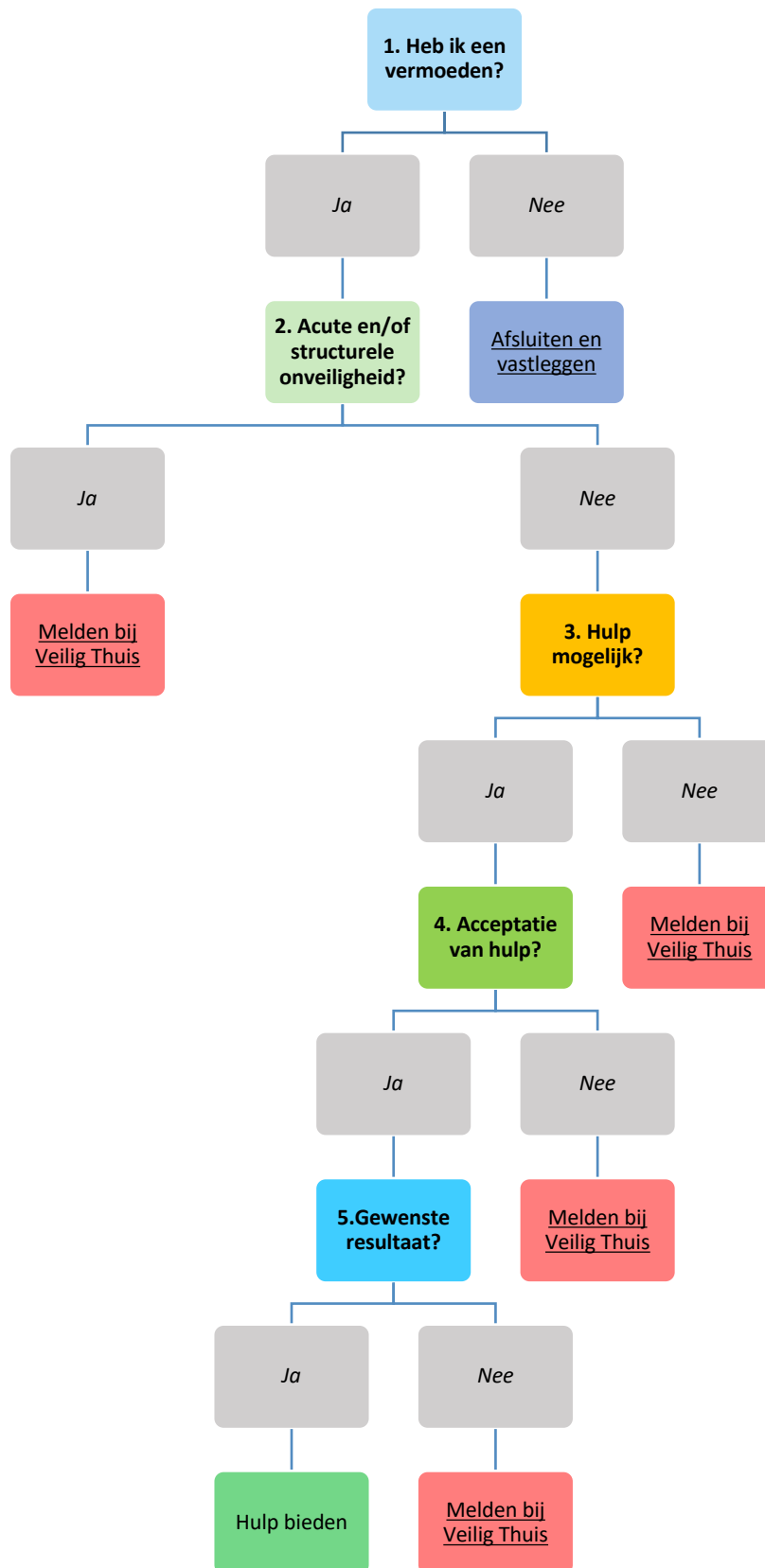
Het is van belang dat beide afwegingen in deze volgorde worden genomen. Een beroepskracht vraagt zich eerst af of melden bij Veilig Thuis noodzakelijk is, aan de hand het afwegingskader. Vervolgens besluit de signalerende beroepskracht of het bieden van hulp tot de mogelijkheden van zowel deze beroepskracht als de betrokkenen behoort. Wanneer melden volgens het afwegingskader noodzakelijk is, zal de tweede beslissingsvraag over eventuele hulp en aan welke voorwaarden deze moet voldoen, in overleg met Veilig Thuis worden beantwoord.

Meldnormen: in welke situaties moeten beroepskrachten melden?

Beroepskrachten moeten een melding doen bij Veilig Thuis in de volgende situaties:

- Meldnorm 1: In ALLE gevallen van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid en disclosure.
- Meldnorm 2: In alle ANDERE gevallen waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
- Meldnorm 3: Wanneer een beroepskracht die hulp biedt of organiseert om betrokkenen te beschermen tegen het risico op huiselijk geweld en/of kindermishandeling, constateert dat de onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

Het afwegingskader in beeld

	<p>1. <u>Heb ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling?</u> Nee: Afsluiten en vastleggen in dossier Ja: Ga verder met afweging 2</p> <p><i>Als wordt ingeschat dat er géén zorgen zijn over (een dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling, sluit de beroepskracht het doorlopen van de meldcode af en vermeldt deze conclusie in het kinddossier. Een veelvoorkomende situatie is dat er wel zorgen zijn, maar dat deze zorgen geen (dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling betreffen. Bijvoorbeeld omdat er kindproblematiek is waargenomen in combinatie met pedagogische onmacht van ouders, echter zonder dat dit de (emotionele) veiligheid van het kind bedreigt. Ook dan sluit de beroepskracht de meldcode af en noteert deze conclusie in hetzelfde dossier. Hulp kan vervolgens worden georganiseerd, geboden en geëvalueerd voor de gesignaleerde, niet tot onveiligheid leidende, problemen. Wanneer een beroepskracht op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden heeft van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling volgt de tweede afwegingsvraag.</i></p>
Meldnorm 1	<p>2. <u>Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid?</u> Nee: Ga verder met afweging 3 Ja: Melden bij Veilig Thuis. De afwegingen 3 tot en met 5 worden samen met Veilig Thuis doorlopen.</p> <p><i>Ernstige onveilige en/of schadelijke situaties dienen áltijd gemeld te worden bij Veilig Thuis, ook wanneer een beroepskracht inschat dat hij en de organisatie mogelijkheden hebben om hulp te bieden of te organiseren. Met deze melding kan Veilig Thuis vroegere, maar ook eventuele toekomstige signalen van huiselijk geweld over de betrokkenen, combineren.</i></p>
	<p>3. <u>Ben ik in staat effectieve hulp te bieden of organiseren om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.</u> Nee: Melden bij Veilig Thuis Ja: Ga verder met afweging 4</p> <p><i>Bij effectieve hulp rondom huiselijk geweld en/of kindermishandeling is veiligheid het hoofddoel. Goede hulp bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling is gericht op alle leden in een (gezins)systeem: minderjarigen en volwassenen, pleger(s) en slachtoffer(s). Er wordt met alle betrokkenen samengewerkt in het maken, evalueren en uitvoeren van veiligheids- en hulplannen.</i></p>
Meldnormen 2 en 3	<p>4. <u>Aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.</u> Nee: Melden bij Veilig Thuis Ja: Hulp bieden of organiseren, ga verder met afweging 5.</p> <p><i>In deze afwegingsvraag staan de mogelijkheden van de betrokkenen tot het aanvaarden van hulp bij (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling centraal. Het gaat erom dat de betrokkenen, alle leden van het (gezins)systeem, maar ook het (bredere) netwerk van (informele) steunfiguren bereid en in staat zijn de voorgestelde hulp direct aan te gaan. In het afwegingskader leidt de vierde afwegingsvraag tot een melding indien hulp wordt afgehouden. Vaak is bij aanvang niet helemaal helder hoezeer de betrokkenen bereid en in staat zijn zich in te zetten. De redenen om de hulp te aanvaarden kunnen divers zijn. Hun motivatie kan vooral intrinsiek of extrinsiek van aard zijn. Ook de mogelijkheden van de betrokkenen en hun netwerk verschillen. Door direct en in samenwerking met de betrokkenen en ketenpartners veiligheidsafspraken en hulpverleningsafspraken te maken wordt vaak helder wat de bereidheid en de mogelijkheden van de betrokkenen zijn.</i></p>

5. Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en/of het welzijn (herstel) van alle betrokkenen? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen.

Nee: (Opnieuw) melden bij Veilig Thuis.

Ja: Hulp opstarten met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met betrokkenen en samenwerkingspartners.

De beantwoording van deze afwegingsvraag leidt tot een melding bij Veilig Thuis indien wordt vastgesteld dat hulp onvoldoende resultaat oplevert:

(het risico op) onveiligheid duurt voort, onveiligheid herhaalt zich of hulp stagneert.

- *Het gaat dus om situaties waarin hulpverleners hulp bieden bij zorgen over onveiligheid én de hulp binnen de gewenste termijn niet leidt tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en het welzijn van de betrokkenen (en/of de ontwikkeling van minderjarigen)*
- *De problematiek ernstiger of groter blijkt dan verwacht*
- *De uitvoering van het veiligheid- en/of hulpverleningsplan is vastgelopen.*

Om deze laatste afwegingsvraag zorgvuldig te beantwoorden is het nodig dat binnen de hulp die beroepskrachten bieden, duidelijk is afgesproken met betrokkenen uit het (gezins)systeem en met andere hulpverleners met wie wordt samengewerkt, aan welke doelen en resultaten wordt gewerkt.

Hoe en door wie wordt vastgesteld of de veiligheid voldoende is bereikt? Hoe wordt de veiligheid gemonitord en gedurende welke periode? Wanneer sprake is van een acuut onveilige situatie of structureel onveilige situatie is het van belang dat, na het doen van een melding bij Veilig Thuis, in de eerste plaats met Veilig Thuis duidelijk is besproken en afgesproken wat de termijn is (in dagen, weken of maanden) waarbinnen specifiek genoemde resultaten ten aanzien van de veiligheid behaald moeten zijn.

Definities en voorbeelden acute, structurele onveiligheid en disclosure

In samenspraak met Veilig Thuis zijn de volgende definities en voorbeelden opgesteld. Onder iedere definitie staan een aantal praktijkvoorbeelden uit de kinderopvangsector.

Acute onveiligheid

Definitie	Een persoon is in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig.
Toelichting	Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat een beroepskracht allereerst en voortdurend in of een betrokkene acuut (levens)gevaar loopt. Dit betreft de aanwezigheid van fysiek of seksueel geweld (met of zonder letsel) of, in geval van zorgafhankelijke kinderen of (oudere) volwassenen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) maar bijvoorbeeld ook het onnodig toedienen van medicijnen of het verrichten van onnodige zorg.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none">▪ Door geweld toegebrachte verwonding die medische behandeling behoeft▪ (Ernstig) letsel met een vermoeden dat dit is toegebracht, of een poging daartoe▪ Poging tot verwurging▪ Wapengebruik▪ Geweld tijdens de zwangerschap▪ (Vermoeden van) seksueel misbruik of seksueel geweld of seksuele exploitatie van kinderen jonger dan 18 jaar▪ Acute bedreiging om zichzelf of een naaste (waaronder (ex)-partner, kinderen of familielid) te doden, ernstig letsel toe te brengen of hun vrijheid te benemen (familiedrama, eerwraak, vrouwelijke genitale verminking)▪ Onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt van -9 maanden tot + 100 jaar, waaronder het onthouden van voedsel▪ Als een ouder/verzorger (medische) klachten/aandoeningen bij een kind verzint/aandikt, (medische) onderzoeksgegevens betreffende bij het kind bestaande klachten en afwijkingen vervalst of in het kader van een onderzoek selectief verstrekt of (medische) klachten en afwijkingen bij het kind daadwerkelijk veroorzaakt▪ Vrijheidsbeperkende maatregel voor pleger loopt af zonder dat er afdoende veiligheidsmaatregelen genomen zijn▪ Acuut onveilige situatie bestaat of zorg dreigt weg te vallen vanwege suïcidepoging, automutilatie, acuut psychiatrisch beeld, intoxicatie door alcohol of drugs▪ Noodgedwongen vlucht van huis door (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

Voorbeelden uit de praktijk van acute onveiligheid:

- Van een kind op de kinderopvanglocatie is bekend dat de ouders in scheiding liggen en dat deze scheiding moeizaam verloopt. Aan het kind is dit merkbaar in gedrag: stil, terughoudend soms angstig. Dit gedrag is duidelijk veranderd. Op een dag zijn beide ouders aanwezig op de opvang tijdens het brengen en de situatie escaleert. Vader en moeder krijgen een woordenwisseling die leidt tot een fysieke confrontatie. Dit gebeurt voor de ogen van hun eigen kind, maar ook van andere kinderen.
- 's Morgens wordt een kind gebracht en je merkt dat hij erg stil is. Vader heeft geen tijd en komt niet binnen maar loopt meteen terug naar zijn auto en vertrekt naar zijn werk. Het kind begint te huilen en je merkt dat hij niet wil dat je hem optilt. Normaal wil hij altijd

- opgetild worden dus dit valt je direct op. Als je vraagt waarom je hem niet op mag tillen zegt hij 'au'. Je tilt zijn truitje op en ziet een gesp van een riem op zijn ruggetje staan.
- De ouders van een kind zijn uit elkaar. Op de dag dat moeder en hun kind zullen verhuizen, sluit vader moeder op terwijl haar peuter op de opvang is. Moeder weet zich te bevrijden en haalt haar peuter op, maar wil toch gewoon terug naar huis omdat ze zich vreselijk schaamt. We weten haar over te halen om eerst familie en vervolgens de politie te bellen zodat ze veilig kan verhuizen.

Structurele onveiligheid

Definitie	Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of van geweld.
Toelichting	Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor voortduren van onveiligheid (plegerschap en slachtofferschap) in de toekomst. In de afweging of sprake is van structurele onveiligheid is ten minste over de volgende factoren informatie nodig: herhaling van geweld/onveiligheid, oudersignalen en eventuele kindsignalen/signalen van slachtoffers.
Voorbeelden	<ul style="list-style-type: none"> Minderjarigen die opgroeien bij ouders met zodanig ernstige problematiek ten gevolge van verstandelijke beperking, middelenverslaving, psychische problematiek dat de fysieke en emotionele veiligheid van het kind bij herhaling en/of voortdurend wordt bedreigd en de ontwikkelmogelijkheden van deze minderjarigen structureel ingeperkt worden. Vergelijkbare situaties met kwetsbare ouderen en een mantelzorger. Escalerende vormen van stalking in partnerrelaties.

Voorbeelden uit de praktijk van structurele onveiligheid:

- Een ouder komt regelmatig haar kinderen halen van de kinderopvanglocatie met een alcoholvlucht om haar heen. Aan de kinderen is qua gedrag niets merkbaar, maar het is wel al opgevallen dat ze er onverzorgd uitzien, te kleine schoenen dragen en ongezond eten en drinken. Bij navraag blijkt dat er soms voor de kinderen helemaal geen eten in huis is.
- Je merkt al langere tijd van een kind dat hij liever bij jou wil blijven en echt niet naar huis toe wil. Als je vraagt waarom het hij niet naar huis wil geeft hij aan dat mama nooit tijd voor hem heeft en altijd alleen moet eten. Moeder is alleenstaand en heeft het financieel niet breed. Er zijn verschillende schulden en moeder moet alle dagen werken om rond te kunnen komen. Het komt dan ook wel eens voor dat moeder op het laatste moment in moet springen voor een collega en het kind alleen moet eten en soms ook alleen naar bed moet gaan. Het kind is echter nog niet op een leeftijd dat het goed voor zichzelf kan zorgen en alleen thuis kan blijven. Moeder geeft aan dat het echt niet anders kan. Hoe kan zij immers anders nieuwe kleren of speelgoed kopen. Je hebt het al regelmatig met moeder besproken, maar ze neemt het in jouw ogen niet serieus.
- Een kind in de peutergroep is met drie jaar en tien maanden nog niet zindelijk. Moeder heeft op aandringen van de pedagogische medewerkers hierover al eerder contact opgenomen met de ouder-kind adviseur, maar komt afspraken niet na omdat ze "druk is met een verhuizing". Het gezin staat op school bekend als problematisch, maar de school heeft hier verder geen grip op, volgens de ib-er. Moeder maakt een chaotische indruk. De ib-er geeft aan dat ze er bij moeder "niet doorheen komt". De basisschool wil de peuter niet toelaten als het kind met vier jaar niet zindelijk is. Het kind dreigt hierdoor tussen wal en schip te vallen, wat gezien de thuissituatie niet wenselijk is. Er komt opnieuw een gesprek met moeder en de ontwikkelingsconsulent van de kinderopvangorganisatie om te bespreken dat moeder de zindelijkheidstraining met hulp van de ouder-kind adviseur moet gaan oppakken. Als zij dit niet doet, wordt contact opgenomen met Veilig Thuis.

- Op de kinderopvanglocatie is een kind met zeer lastig te hanteren en onveilig gedrag vertoont: volwassenen en andere kinderen pijn doen zonder aanwijsbare reden, op banken klimmen en er vanaf vallen, recht voor een kind in de zandbak gaan staan en zand in de ogen van het andere kind strooien, etc. Als dit met moeder wordt besproken, zegt zij dat er niets aan de hand is en dat het komt omdat de pedagogisch medewerkers niet streng genoeg zijn. Na veel moeizame gesprekken gaat zij akkoord met externe ondersteuning op de groep, maar ze wil beslist niet dat dit in het dossier wordt opgenomen, dan wel overgedragen aan de basisschool als het kind vier jaar wordt. Ook wil zij geen hulpverlening inschakelen of het kind verder laten onderzoeken.

Disclosure

Definitie	Slachtoffers die uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen of zich uiten bij (mogelijk) huiselijk geweld en/of kindermishandeling
Toelichting	Wanneer een slachtoffer, kind of volwassene, uit zichzelf een beroepskracht om hulp vraagt bij mogelijk huiselijk geweld en/of kindermishandeling of zich hierover uit zonder hulp te vragen, betekent dit veelal dat het (minderjarige) slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. Het met onvoldoende voorbereiding met de ouders/pleger(s) bespreken van de (door het slachtoffer) geuite zorgen kan leiden tot (verergering van) situaties van acute of structurele onveiligheid. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor specifieke vormen van huiselijk geweld zoals (ex)partnerstalking, huwelijksdwang, eerge relateerd geweld en ouderenmishandeling. Een professionele norm tot melden betekent in dit geval zorgvuldige afstemming over de vervolgacties tussen de beroepskracht, Veilig Thuis en het slachtoffer.

Voorbeelden uit de praktijk van disclosure:

- Een peuter vertelt een verhaal over een boos familielid en dat hij pijn had. Na doorvragen blijkt dat hij aan zijn piemel had gezeten en volgens het familielid was dit heel erg stout. Het familielid heeft er daarom als straf sambal op gesmeerd.
- Moeder komt naar de kinderopvanglocatie met een blauw oog. Ze heeft een vage verklaring dat haar man haar per ongeluk geraakt heeft, omdat hij geschrokken was: moeder was per ongeluk op de hond gaan staan. Hun peuter vertelt later die dag dat hij gezien heeft dat vader een borstel naar moeder gegooid heeft. Dit wordt met moeder besproken. Moeder gaat ermee akkoord dat er een gesprek komt met haar, met vader en met een pedagogisch medewerker van de voorschool.

Wanneer is hulpverlening (ook) mogelijk?

Nadat is besloten of een melding noodzakelijk is zal ook worden besloten, bij voorkeur door de aandachtsfunctionaris, of de beroepskracht hulp kan bieden/organiseren.

Daarvoor gelden de volgende vereisten:

Vereisten voor het organiseren of bieden van goede hulp bij geweld:

- Er is voldoende zicht op (on)veiligheid
- Er is voldoende zicht op onveilige gebeurtenissen in het verleden (waaronder eerdere meldingen)

- Alle betrokken beroepskrachten hebben de focus op het stoppen van geweld en een (duurzaam) herstel van de veiligheid. Er wordt gewerkt aan het herstel van directe veiligheid en het wegnemen van de oorzaken van geweld
- Hulp is gericht op het versterken van de veerkracht en het herstel van de schade die is veroorzaakt door (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling bij de betrokkene(n)
- Er is sprake van een gezamenlijke analyse en plan met doelen en evaluatiemomenten van de beroepskrachten. Dit plan is op maat gemaakt met *alle* betrokkenen binnen het gezin of huishouden, waarbij de doelen van begeleiding en/of hulpverlening helder zijn gesteld
- Indien meerdere beroepskrachten betrokken zijn, zijn er afspraken over samenwerking en casusregie op de veiligheid (en multidisciplinaire) hulpverlening.

Hulp bieden/organiseren is onvoldoende mogelijk indien de beroepskracht binnen de (samenwerkings)mogelijkheden van diens organisatie:

- Onvoldoende zicht heeft op (on)veiligheid in het heden
 - Onvoldoende zicht kan krijgen op onveilige gebeurtenissen in het verleden (waaronder eerdere meldingen)
 - Onvoldoende mogelijkheden heeft om passende en samenhangende hulp te bieden met veiligheid als resultaat
- Constaateert dat onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

Bijlage 4: Taakverdeling rondom de meldcode

Taken aandachtsfunctionaris binnen de SKPR

De aandachtsfunctionaris is een professional die extra deskundigheid heeft op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling, die het thema terugkerend onder de aandacht brengt bij het team en als klankbord en ondersteuner fungeert voor collega's. Hij of zij heeft een coördinerende rol bij de uitvoering van de stappen van de meldcode als er een vermoeden is van huiselijk geweld of kindermishandeling. Alle scholen binnen de RVKO (en dus ook alle kinderopvanglocaties van de SKPR) hebben minimaal één aandachtsfunctionaris, vaak is dit de intern begeleider. Hieronder staan de taken van de aandachtsfunctionaris beschreven:

Profileren

- Huiselijk geweld en kindermishandeling, de meldcode en de eigen taak als aandachtsfunctionaris onder de aandacht brengen en houden;
- Het onderwerp op de agenda houden.

Informeren en adviseren

- Directie: over meldingen die gedaan worden, het implementeren en borgen van de meldcode, het opstellen van een scholingsplan, het aanstellen van aandachtsfunctionarissen, het pleiten voor voldoende tijd als aandachtsfunctionaris en de communicatie naar ouders toe over de werkwijze van de kinderopvanglocatie;
- Collega's: over de meldcode en over de verantwoordelijkheid, beschikbaarheid en bereikbaarheid van de eigen taak als aandachtsfunctionaris;
- Ouders/verzorgers: over het feit dat de kinderopvanglocatie met de meldcode werkt;
- Ketenpartners: de gegevens van de aandachtsfunctionaris bekend maken.

Motiveren

- Directie: om de nodige stappen te ondernemen voor implementatie van de meldcode en om dit te faciliteren;
- Collega's: werken met de meldcode, advies te vragen aan de aandachtsfunctionaris, volgen van deskundigheidsbevordering en weerstanden om te handelen wegnemen;
- Ouders/verzorgers: tot actie overgaan bij zorgen over een kind.

Organiseren

- Deskundigheidsbevordering voor alle collega's, zodat zij kundig zijn in het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Jaarlijkse voorlichting voor nieuwe collega's (met behulp van cursussen van Augeo);
- Zorgen dat collega's makkelijk toegang hebben tot het plan van aandacht & protocol, de interne meldcode en relevante documenten;
- Overleg binnen de kinderopvanglocatie met directie, (voor)schoolmaatschappelijk werk en pedagogisch medewerkers en hieraan deelnemen;
- Overleg met ketenpartners over samenwerkingsafspraken (o.a. informatie-uitwisseling, verantwoordelijkheden, overdracht en terugkoppeling).

Advies vragen en melden

- Advies vragen aan Veilig Thuis, Jeugdbescherming of politie;

- Melding bij Veilig Thuis;
- Zorgdragen voor zorgvuldigheid in het advies vragen en melden bij Veilig Thuis.

Ondersteunen

- Waken over de veiligheid van collega's;
- Waken over de veiligheid van het kind bij het nemen van beslissingen;
- Als vraagbaak functioneren voor collega's over informatie betreffende (de meldcode) huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Toezien op zorgvuldige omgang met privacy van het gezin door collega's;
- Zorgdragen voor risicotaxatie, met eventueel gebruik van een risicotaxatie-instrument.

Vastleggen en documenteren

- Vastleggen wie welke verantwoordelijkheden draagt en wie welke taken heeft bij het hanteren van de meldcode en het werken volgens het protocol;
- Toezien op zorgvuldige en objectieve dossiervorming en vastlegging door collega's bij vermoedens en signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Registreren van het gebruik van de meldcode en meldingen bij Veilig Thuis;
- Signalen afgeven in SISA;
- Vastleggen en onderhouden van samenwerkingsafspraken met ketenpartners over informatie-uitwisseling, verantwoordelijkheden, overdracht en terugkoppeling;
- In een actuele sociale kaart ketenpartners en hun contactpersonen in beeld brengen en bijhouden;
- Bewaren van documentatie.

Borgen en evalueren

- Zorgdragen dat de meldcode binnen de school gehanteerd en geborgd wordt;
- Jaarlijks evalueren en bijstellen van het protocol op actualiteit en bruikbaarheid;
- De genomen stappen per casus evalueren met betrokkenen;
- Borgen van de eigen deskundigheidsbevordering (stappen van de meldcode, herkennen van signalen en voeren van gesprekken) door het volgen van trainingen, het deelnemen aan intervisie en het bijwonen van bijeenkomsten.

Taken pedagogisch medewerker binnen de SKPR

De pedagogisch medewerker:

- herkent signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld;
- heeft kennis van de stappen volgens de meldcode;
- overlegt met de aandachtsfunctionaris en direct leidinggevende bij zorg over een kind aan de hand van waargenomen signalen die kunnen wijzen op kindermishandeling of huiselijk geweld;
- voert afspraken uit die zijn voortgekomen uit het overleg met de aandachtsfunctionaris en/of direct leidinggevende, zoals observeren of een gesprek met de ouder;
- bespreekt de resultaten van deze ondernomen stappen met de aandachtsfunctionaris en/ of direct leidinggevende.

Taken direct leidinggevende binnen de SKPR

De direct leidinggevende op de locatie (vaak de directeur):

- neemt de meldcode op in het veiligheids- en gezondheidsbeleidsplan van de locatie;
- neemt deskundigheidsbevordering rondom het thema op in de cyclus van deskundigheidsbevordering voor pedagogisch medewerkers;
- ondersteunt de aandachtsfunctionaris en pedagogisch medewerker waar noodzakelijk bij de te nemen stappen binnen de meldcode;
- draagt eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van de meldcode en het eventueel doen van een melding.

Taken centrale contactpersoon binnen de SKPR

De centrale contactpersonen van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling van de SKPR:

- neemt de meldcode op in het veiligheids- en gezondheidsbeleid van de organisatie;
- is bekend met de positie van de meldcode binnen de kwaliteitscyclus op bestuurlijk niveau;
- is binnen het bestuur het aanspreekpunt voor vragen van directieleden, aandachtsfunctionarissen, de gemeente en omliggende organisaties;
- houdt namens het bestuur naar buiten (gemeente, overige besturen en omliggende organisaties) en naar binnen (beleidsmatig en naar de eigen locaties) het thema onder de aandacht;
- is verantwoordelijk voor het delen van kennis en het aanbieden van vormen van deskundigheidsbevordering over de meldcode en aanverwante thema's aan locaties, aandachtsfunctionarissen en nieuwe medewerkers;
- zorgt ervoor dat er voldoende deskundigen intern en extern beschikbaar zijn om de pedagogisch medewerkers en aandachtsfunctionarissen te kunnen ondersteunen bij het signaleren en het zetten van de stappen van de meldcode;
- houdt zicht op en stimuleert het structureel agenderen van de meldcode op de directievergaderingen en IB-dagen;
- zorgt ervoor dat er op elke locatie een aandachtsfunctionaris is aangesteld en houdt zicht op de verdeling van de aandachtsfunctionarissen over de kinderopvanglocaties en scholen;
- neemt deel aan de stedelijke bestuurlijke werkgroep 'meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling';
 - ondersteunt locaties als zij door ouders in of buiten rechte worden aangesproken op de wijze waarop zij de meldcode toepassen;
 - ondersteunt locaties bij het opschalen van de verantwoordelijkheid indien de signalering en verwijzing voor een kind stagneert.

De houder, direct leidinggevende, aandachtsfunctionaris en pedagogisch medewerkers zijn *niet* verantwoordelijk voor:

- het vaststellen of er al dan niet sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld;
- het verlenen van professionele hulp aan ouder of kind (begeleiding).

Bijlage 5: Het kinddossier

Bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld is het van belang om goed vast te leggen op welke gronden dit vermoeden is ontstaan en welke stappen er vervolgens zijn genomen.

In een goed digitaal vergrendeld kinddossier dat de aandachtsfunctionaris beheert, worden de volgende gegevens vastgelegd:

- datum, plaats, situatie en overige aanwezigen
- observaties van het kind
- signalen die duidelijk maken welke zorgen gezien en gehoord worden
- eventuele signalen die een vermoeden van seksueel grensoverschrijdend gedrag bevestigen of ontkrachten
- contacten over de signalen
- gegevens die verstrekt zullen worden, aan wie en wat de reden daarvoor is
- stappen die worden gezet
- wat er ondernomen is om toestemming te krijgen, indien de ouder geen toestemming geeft voor uitwisselen van gegevens
- besluiten die worden genomen
- vervolgaantekeningen over het verloop.

Beschrijf de signalen zo feitelijk mogelijk:

- worden ook veronderstellingen vastgelegd, vermeld dan uitdrukkelijk dat het gaat om een veronderstelling. Maak een vervolgaantekening als een hypothese of veronderstelling later wordt bevestigd of ontkracht
- vermeld de bron als er informatie van derden wordt vastgelegd
- leg diagnoses alleen vast als ze zijn gesteld door een beroepskracht die hierin geschoold is.

Bijlage 6: Signalenlijst kindermishandeling 0-4 jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen er signalen zijn. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake kan zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst worden geconstateerd. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. De signalen die in deze lijst worden vermeld, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Aan het einde van de lijst zijn nog enkele signalen opgenomen die meer specifiek zijn voor seksueel misbruik. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van de gezinssituatie erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd. In overleg met de aandachtfunctionaris kan er over zorgelijke signalen altijd worden overlegd met Veilig Thuis.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling
- Schijnbare achterstand in verstandelijk ontwikkeling
- Regressief gedrag (terugval in ontwikkeling)
- Niet zindelijk op leeftijd waarvan men het mag verwachten

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- Totale onderwerping aan de wensen van de ouders
- Sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders
- Onverschilligheid ten opzichte van de ouders
- Kind is bang voor ouders
- Kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn

Ten opzichte van andere volwassenen:

- Bij oppakken houdt het kind zich opvallend stijf
- Bevriezing bij lichamelijk contact
- Allemansvriend
- Lege blik in ogen en vermijden van oogcontact
- Waakzaam, wantrouwend

Ten opzichte van andere kinderen:

- Speelt niet met andere kinderen
- Is niet geliefd bij andere kinderen
- Wantrouwend
- Terugtrekken in eigen fantasiewereld

Gedragsproblemen

- Plotselinge gedragsverandering
- Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel
- Labiel, nerveus
- Depressief
- Angstig
- Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos
- Agressief
- Hyperactief
- Niet lachen, niet huilen
- Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn
- Eetproblemen
- Slaapstoornissen
- Vermoeidheid, lusteloosheid

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- Blauwe plekken/striemen
- Krab-, bijt- of brandwonden
- Botbreuken
- Littekens

Voedingsproblemen

- Ondervoeding
- Voedingsproblemen bij baby's
- Steeds wisselen van voeding
- Veel spugen
- Matig groeien, ondanks voldoende hoeveelheid voeding
- Weigeren van voeding
- Achterblijven in lengtegroei

Verzorgingsproblemen

- Slechte hygiëne
- Ernstige luieruitslag
- Onvoldoende kleding
- Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg
- Veel ongevallen door onvoldoende toezicht
- Herhaalde ziekenhuisopnamen
- Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg
- Traag herstel door onvoldoende zorg

3. Kenmerken ouders/gezin

Ouder/kind relatiestoornis

- Ouder draagt kind als een 'postpakketje'
- Ouder troost kind niet bij huilen
- Ouder klaagt overmatig over het kind
- Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind
- Ouder toont weinig belangstelling voor het kind

Signalen ouder

- Geweld in eigen verleden
- Apathisch en (schijnbaar) onverschillig

- Onzeker, nerveus en gespannen
- Onderkoeld brengen van eigen emoties
- Negatief zelfbeeld
- Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping')
- Afspraken niet nakomen
- Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhaken
- Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen
- Psychiatrische problemen
- Verslaafd

Gezinskenmerken

- 'Multi-probleem' gezin
- Ouder die er alleen voorstaat
- Regelmatig wisselende samenstelling van gezin
- Isolement
- Vaak verhuizen
- Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera
- Veel ziekte in het gezin
- Draaglast gezin gaat draagkracht te boven
- Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- Verwondingen aan genitaliën
- Vaginale infecties en afscheiding
- Jeuk bij vagina en/of anus
- Problemen bij het plassen
- Recidiverende urineweginfecties
- Pijn in de bovenbenen
- Pijn bij lopen en/of zitten
- Seksueel overdraagbare ziekten

Relationele problemen

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- Excessief en/of dwangmatig masturberen
- Angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact
- Niet leeftijdsadequaate seksueel spel
- Niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit
- Angst om zich uit te kleden
- Angst om op de rug te liggen
- Negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam
- Schrikken bij aangeraakt worden
- Houterige motoriek (onderlichaam 'op slot')
- Geen plezier in bewegingsspel

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- Agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens, kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan)
- Opstandigheid
- Angst
- Negatief zelfbeeld
- Passiviteit en teruggetrokkenheid
- Zichzelf beschuldigen
- Verlegenheid

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- Wantrouwen ten aanzien van de omgeving
- Gebrek aan sociale vaardigheden

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy PCF (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen of het toebrengen van verwondingen of infecties. PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen die aan PCF worden blootgesteld overlijdt aan de gevolgen van PCF.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. In principe is dit een bewust proces dat na verloop van tijd overgaat in minder bewuste patronen. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

Hoe is PCF te herkennen:

- Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld
- Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen
- Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden
- Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek
- De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt
- Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen
- De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulpen, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie
- Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten
- De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis
- Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden
- Vaak van arts wisselen

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze worden ontlast van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind heeft angst voor een bepaald kind
- Het kind is consequent boos op een ander kind
- Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest
- Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep)
- Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind
- Veelvuldige seksistische uitingen

9. Kinderpornografie

Onder 'productie van kinderpornografie' wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager, van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden.

Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- Extreme angst voor het maken van foto's
- Angst voor opnamen met videoapparatuur

Bijlage 7: Observatielijst

Deze observatielijst kan een instrument zijn om de signalen beter in kaart te brengen. De lijst is niet uitputtend en dient als hulpmiddel te worden gebruikt.

Vragen over 'opvallend gedrag van een kind'

Naam kind (evt. initialen): _____

Jongen/meisje

Leeftijd: _____

1. Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?

- laatste weken
 - laatste maanden
 - sinds
-

2. Het opvallende gedrag bestaat uit (meer dan één antwoord mogelijk):

- (zeer) meegaand gedrag
- gebrek aan vertrouwen in anderen
- ouwelijk, zorgend gedrag
- verzet, passief
- verzet, actief
- agressief
- angstig
- druk
- negatief zelfbeeld
- angst voor lichamenlijk contact
- seksueel uitdagend gedrag
- gespannen
- faalangstig
- signalen uit de signalenlijsten (zie bijlage 4) _____

3. Hoe is de verhouding tot broertjes en zusjes? (meer dan één antwoord mogelijk):

- prettig
 - geen aansluiting
 - bang
 - plagerig
 - agressief naar jongere kinderen
 - bezig
 - wordt gepest
 - pest broertje/zusje
 - anders, namelijk
-

4. Hoe is de verhouding tot andere kinderen? (meer dan één antwoord mogelijk):

- prettig
 - geen aansluiting
 - bang
 - plagerig
 - agressief naar jongere kinderen
 - bezig
 - wordt gepest
 - pest andere kinderen
 - anders, namelijk
-

5. Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind, zoals kleding en dergelijke?

- over het algemeen verzorgd
 - over het algemeen onverzorgd
 - sterk wisselend
 - anders, namelijk
-

6. Hoe is de verhouding tot moeder?

7. Hoe is de verhouding tot vader?

8. Hoe is de verhouding tot de pedagogisch medewerkers?

9. Hoe is het contact tussen de ouders en de pedagogisch medewerkers?

10. Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Indien mogelijk ook de bron vermelden.

11. Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?

12. Wat is er bij u bekend over eventuele broertjes en zusjes?

13. Wat zijn volgens u de problemen?

Bijlage 8: In gesprek met ouders en kinderen

Openheid is een belangrijke grondhouding in het contact met de ouders. Zoek daarom zo snel mogelijk contact met de betreffende ouders om de signalen te bespreken. Soms zal, als sprake is van een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling, door het gesprek met de ouders het vermoeden worden weggenomen. In dat geval zijn de volgende stappen van de meldcode niet nodig. Het is belangrijk hiervan wel een verslag te maken voor in het kinddossier. Worden de zorgen door het gesprek niet weggenomen, dan worden ook de volgende stappen gezet.

Heeft een pedagogisch medewerker behoefte aan ondersteuning bij een gesprek, dan kan hij daarover ook advies vragen aan een collega, de leidinggevende of aan de aandachtsfunctionaris. Ook kan er advies worden gevraagd aan Veilig Thuis.

Gesprek met kinderen

Ook als een kind nog jong is, is het van belang dat de pedagogisch medewerker het gesprek met het kind aangaat, tenzij dat niet mogelijk is omdat het kind te jong is of het te belastend is. De pedagogisch medewerker beoordeelt in overleg met de leidinggevende of een gesprek zinvol en mogelijk is. Al dan niet in overleg met de aandachtsfunctionaris. Ook hierin kan Veilig Thuis om advies worden gevraagd.

In bepaalde situaties kan het van belang zijn om een kind even alleen te spreken over de signalen, zonder dat de ouders daarbij aanwezig zijn. Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf worden geïnformeerd. In verband met de veiligheid van het kind, van de pedagogisch medewerker, of die van anderen, kan worden besloten om toch een eerste gesprek met het kind te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd. De leidinggevende dient op de hoogte te zijn dat een dergelijk gesprek plaatsvindt. Dit kan schriftelijk worden vastgelegd in het kinddossier.

Tips voor het gesprek

- bepaal van tevoren het doel van het gesprek
- voer het gesprek met een open houding
- sluit aan bij waar het kind op dat moment mee bezig is, bijvoorbeeld spel, een tekening of knutselen
- ga op dezelfde ooghoogte zitten als het kind en kies een rustig moment uit
- steun het kind en stel het op zijn gemak
- gebruik korte zinnen
- vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet in voor het kind
- begin met open vragen (Wat is er/is er iets gebeurd? Wanneer is dat gebeurd? Hoe komt dat?) en wissel deze af met gesloten vragen (Ben je gevallen? Heb je pijn? Ging je huilen? Vond je dat leuk of niet leuk?)
- vraag niet verder wanneer het kind niets wil of kan vertellen
- houd het tempo van het kind aan, niet alles hoeft in één gesprek
- laat het kind niet merken dat je van het verhaal schrikt
- Val de ouders (of andere belangrijke personen voor het kind) niet af, in verband met loyaliteitsgevoelens
- geef aan dat je niet geheim kunt houden wat het kind vertelt. Leg uit dat je met anderen gaat kijken hoe je het beste kunt helpen. Leg het kind uit dat je het op de hoogte houdt van elke stap die je neemt. Het kind moet nooit zelf de verantwoordelijkheid krijgen in de keuze van de te nemen stappen
- vertel het kind dat het heel knap is dat hij/zij het allemaal zo goed kan vertellen
- let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen van het kind
- stel geen "waarom"-vragen
- stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.

Kindermishandeling aanpakken is een zaak van volwassenen

Het doel van een gesprek met een kind is het ondersteunen en het laten uiten van gevoelens en gedachten van het kind. Het doel van een gesprek is *niet* om via het kind de

situatie te onderzoeken. Het kind is het slachtoffer en kan hierdoor in een onveilige situatie terecht komen of gaan worstelen met loyaliteit ten opzichte van de ouder. Het is belangrijk dat de pedagogisch medewerker zich bewust is van de sterke loyaliteitsgevoelens van een kind ten opzichte van zijn/haar ouders. De pedagogisch medewerker moet in het gesprek met het kind nooit de ouders afvallen, al hebben ze nog zulke afschuwelijke dingen gedaan. Het kind zal over het algemeen geen vertrouwen meer hebben in iemand die zijn ouders veroordeelt. Wel kan het gevoel van het kind worden verwoord of bevestigd.

Wees bij een vermoeden van seksueel misbruik terughoudend in het gesprek met het kind in verband met mogelijke toekomstige bewijslast. Wees met name voorzichtig met het stellen van gesloten vragen. Hierdoor kan het namelijk gebeuren dat het kind woorden in de mond gelegd wordt. Het gesprek heeft niet tot doel het bewijs van seksueel misbruik te leveren. Laat dat over aan een deskundige op het gebied van letselduiding en vraag advies bij Veilig Thuis.

Indien er vermoedens zijn van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega is het belangrijk dat een bevoegde deskundige het kind hoort. De kinderopvangorganisatie dient conform de stappen passend bij het stappenplan 'Signalen mogelijk geweld- of zedendelict door een collega' te handelen (zie deel 2 van het protocol).

Beloof nooit geheimhouding

Het is belangrijk nooit op voorhand geheimhouding aan een kind te beloven. Veel kinderen willen in eerste instantie alleen iets vertellen als wordt beloofd om het tegen niemand anders te zeggen. Als deze belofte wordt gegeven, komt de pedagogisch medewerker voor een groot dilemma te staan als het kind vertelt dat het mishandeld wordt: hij moet dan of het vertrouwen van het kind schaden of medeplichtig worden aan het in stand houden van een schadelijke situatie. De pedagogisch medewerker die een kind geheimhouding belooft uit angst dat het kind anders blijft zwijgen, moet zich bewust zijn van de consequenties van deze belofte. Als een pedagogisch medewerker geen geheimhouding wil toezeggen kan hij/zij het kind wel beloven dat hij/zij geen stappen zal ondernemen zonder dit van tevoren aan het kind te vertellen.

Gesprek met de ouder(s) en/of verzorger(s)

Normaal gesproken zal een gesprek over de signalen worden gevoerd met de ouders. Dit is niet alleen van belang als de ouders mogelijk betrokken zijn bij het huiselijk geweld of de mishandeling, maar ook als dit niet aan de orde is. De ouders behoren te worden geïnformeerd over wat er bij hun kind speelt.

In het gesprek met de ouder gaat het er om dat de pedagogisch medewerker of de aandachtsfunctionaris:

- het doel van het gesprek uitlegt
- de signalen, dit wil zeggen de feiten die hij/zij heeft vastgesteld en de waarnemingen die hij/zij heeft gedaan, bespreekt
- de ouder uitnodigt om daarop te reageren
- de reactie van de ouder interpreteert en dit checkt bij de ouder.

Voorkomen moet worden dat de pedagogisch medewerker of aandachtsfunctionaris eigen meningen of interpretaties van feiten ter sprake brengt.

Een gesprek met (een van) de ouders kan achterwege blijven in verband met de veiligheid van het kind of die van anderen. Bijvoorbeeld als de pedagogisch medewerker redenen heeft om aan te nemen dat hij/zij het kind dan uit het oog zal verliezen omdat de ouders het kind bij de kinderopvangorganisatie weg zullen halen of niet meer zullen brengen of dat het geweld zal escaleren. Overleg dit altijd met de aandachtsfunctionaris en leidinggevende. Het is belangrijk ook dit vast te leggen in het kinddossier.